

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 154 / Olot, novembre 2023

Coordinació: Xavier Puigvert • Edició: Ajuntament d'Olot - Cultura i Educació i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / L'OPINIÓ D'OPINAR

Sempre he pensat que els mitjans escrits i digitals són com la ràdio i la televisió. Quan un va aparèixer es deia que l'altre moriria, però, de moment, no l'ha encertat ningú. El periodisme digital té més recursos (hipertext, àudio o vídeo) que el periodisme escrit. Però com també passa a la ràdio, el periodisme escrit té una essència que la televisió no té: la simplicitat. Llegir en paper no és el mateix que llegir davant d'una pantalla, igual que escoltar una veu no és el mateix que veure-la.

A l'hora d'escriure, crec que tampoc és el mateix fer-ho per a un mitjà escrit o digital; i aquesta premissa servirà per respondre a la pregunta que se'm va formular des d'*El Cartipàs* a l'hora d'escriure aquest article: per què els articulistes escullen fer els articles d'opinió a la premsa digital abans que a la premsa escrita? La pregunta em va provocar dues reflexions: una de més superficial i una altra de més profunda.

La reflexió més superficial té a veure amb el format i la difusió. Un article en premsa digital és molt més accessible pel sol fet que el tenim a un clic; no hem d'anar a buscar una revista o una publicació per llegir-lo. I això, d'entrada ja el fa molt més divulgatiu, un fet que provoca que, només per això, l'article digital ja pugui tenir molta més difusió perquè serà accessible a molts més lectors.

Per altra banda, la repercussió que pot tenir un article digital supera de llarg la que pot tenir un article escrit: si a tu t'ha agradat l'article que has llegit al mòbil, el pots compartir en un moment amb desenes de persones a través de WhatsApp, Twitter o Instagram.

En canvi, un article escrit, difícilment el podràs enviar de seguida als teus contactes.

La repercussió també crec que és un atractiu molt important per als articulistes. Saber si les reflexions han arribat a la ciutadania i, en un altre estadi, si han agradat o no, és possible en el món digital: es poden mesurar les visites que ha tingut l'article i pot rebre comentaris que els lectors deixen escrits a la mateixa pàgina o a través de les xarxes socials. Crec que aquest és el principal atractiu dels articles d'opinió: conèixer, gairebé en directe, la reacció dels teus lectors.

La repercussió, precisament, és el que em porta a formular la resposta més profunda a la pregunta que em van fer des d'aquest butlletí. Crec que, més enllà de la fuga d'articulistes de la premsa escrita a la digital pels motius que siguin, hi ha una fuga d'opinió, en general. Tinc la sensació que hem deixat de dir-hi la nostra i d'opinar de la majoria de les coses que veiem o ens pregunten.

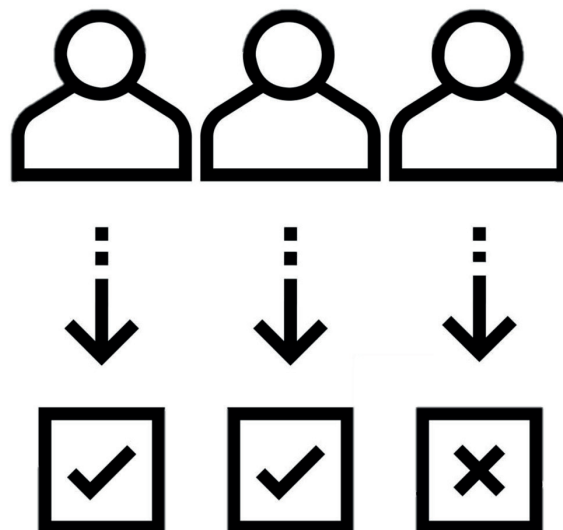
L'equidistància s'ha posat de moda perquè hem deixat que s'es-

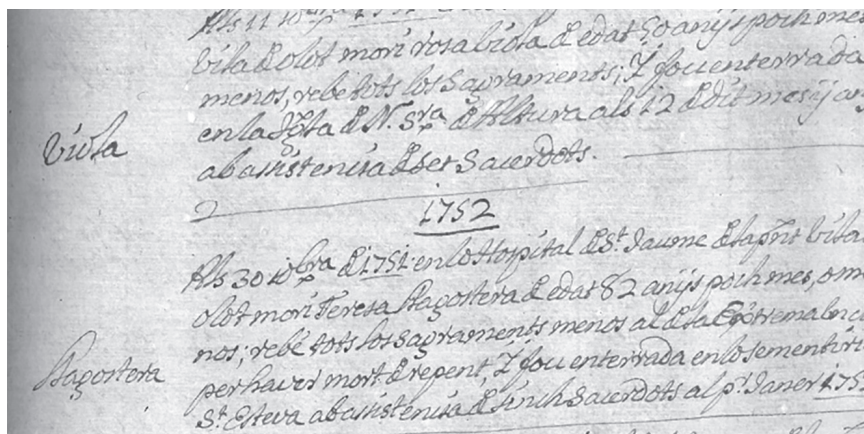
tengui una pràctica massa classista: que l'opinió de la persona catalogui la persona. Dir el que penses no és ser d'una manera o d'una altra, ser d'un bàndol o d'un altre. L'opinió no hauria de definir la teva personalitat, el teu caràcter o els teus ideals, sinó que la societat hauria d'entendre que una opinió és una reflexió crítica, constructiva o circumstancial sobre una qüestió. Cada vegada més tinc la sensació que en general, i a un nivell local sobretot, es defineixen les persones per les seves opinions. Per aquesta raó, crec que el debat no giraria a l'entorn de si els articulistes deixen la premsa escrita per anar a la premsa digital, sinó a l'entorn de per què no hi ha més opinadors.

Hem d'expressar més les nostres opinions (siguin bones o dolentes) sense por de ser encasellats. Sense escoltar ni dir opinions no mourem consciències, no hi haurà debat. Jo ja he fet el primer pas. Aquesta és la meva opinió. Això és el que opino sobre opinar.

PAU MASÓ

periodista i responsable de NacióGarrotxa

Entre la nombrosa documentació de l'Hospital de Sant Jaume d'Olot –una institució creada el 1313 que és l'antecedent de l'actual Hospital d'Olot i Comarcal de la Garrotxa– custodiada a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, destaca un poc habitual *Llibre dels òbits del Hospital de Sant Jaume de la vila de Olot, comensant lo any 1716*. Es tracta d'un llibre de poc més de 150 pàgines amb anotacions funeràries que abasten bona part del segle XVIII i que compta amb dos índexs diferenciats: un per al període 1716-1723 i un altre per als anys 1724-1773.

L'hospital olotí, com la gran majoria d'hospitals medievals i moderns, disposava d'un fossar per als pacients que hi morien. Per gestionar les baixes hospitalàries per defunció, els administradors van dur un llibre de registre on s'explicitava si el difunt havia estat enterrat allà o, pel contrari, en els cementiris de les esglésies locals. Per regla general, l'hospital s'havia de fer càrrec dels morts que eren pobres, sense familiars o sense arrelament a la vila, mentre que aquells que hi tenien família i propietats però havien hagut d'ingressar per rebre atenció urgent rebien l'acompanyament normatiu.

El llibre d'òbits que s'ha conservat és una eina interessant perquè normalment només es té accés a les defuncions locals a partir dels registres sacramentals de l'Església catòlica. El registre de l'Hospital de Sant Jaume permet completar la informació per a aquells anys

continguda en el sacramental de l'església parroquial d'Olot. La comparació, per exemple, ajusta les dates de defunció: l'hospital fa constar la data exacta, que sol presentar una diferència de dies respecte de la data d'enterrament. L'edat de la persona difunta també pot presentar variacions, segons l'anotador: a Margarida Barnada, morta el 8 de desembre de 1752, el capellà de Sant Esteve li atribueix "65 anys, poch més o menys", mentre que el registrador de l'hospital li fa "uns setanta anys". Finalment, es detecta un cert nombre de casos en què els forans traspassats en les sales de l'hospital no apareixen en els llibres de les respectives parròquies. Un exemple comprovat és el del jove Francesc Bosch, de Santa Maria de Ridaura, mort a Olot el 31 de desembre de 1718, sense que el rector de la seva parròquia ho fes constar.

Fins a l'actualitat, només dos historiadors especialistes en el segle XVIII han utilitzat puntualment la riquesa informativa d'aquest llibre d'òbits. En primer lloc, Xavier Solà va incloure una selecció de partides de defunció en el volum commemoratiu dels set-cents anys de la fundació de l'Hospital de Sant Jaume. En segon lloc, en una recerca sobre l'Olot de l'època, Miquel Puig hi va poder documentar una intervenció quirúrgica poc habitual que va tenir lloc l'any 1727 i ingressos hospitalaris de forasters pobres de pas per la vila.

XAVIER PUIGVERT I GURT

BREVIARI

La tesi doctoral de Victoria Bonet Carbonell, *Agrupació Fotogràfica de Catalunya: orígenes y consolidación (1923-1937)*, defensada a la Universitat Autònoma de Barcelona el maig de l'any passat, reivindica la figura de la fotògrafa **Carme Gotarde Camps** (Olot, 1892-1953) com a única participant espanyola en el Primer Saló Internacional de Fotografia, celebrat a Barcelona l'any 1929.

...

La Junta de Govern Local d'Olot va aprovar, en sessió ordinària de 19 d'octubre de 2023, els tràmits administratius necessaris per contractar la conservació preventiva i restauració de la **col·lecció científica de Can Bolòs, d'Olot**. Aquesta col·lecció està formada per un gabinet de curiositats i una biblioteca associada, creats per Francesc Bolòs i Germà (Olot, 1773-1844), i es manté a la casa pairal, al carrer Major número 20. Es considera l'únic gabinet de curiositats a Europa conservat íntegre dins de la casa on es va originar.

...

Per Sant Lluc es va publicar el número 32 de la revista cultural **Les Garrotxes**, que correspon a la tardor-hivern de 2023. El dossier central, dedicat a paletes i mestres d'obres, conté articles sobre el món de la construcció a la comarca a cura de Marta Carbonés, Joan Carreres, Pere Cerro, Ramon Estéban Bochaca, Mònica Font, Francesc Ginabreda, Laia Juez, Marta Masó, Jordi Nierga, Roger Santaló, Xavier Valeri, Josep Valls i Josep Vilar. En la secció de patrimoni, Joan Sala descriu l'eixample noucentista Malagrida, d'Olot; Eloi Camps reivindica *La punyalada*, de Marian Vayreda, i Ester Sala detalla l'aprofitament dels pins.

COL·LECCIÓ LOCAL

MONOGRAFIES

BOSQUET, Jaume,
Peus de cedre, Lleida: Pagès,
2023, 292 p. (La Suda; 256)

6è Concurs de Poesia Eròtica d'Olot, Sant Joan les Fonts: Oliveras, 2023, 40 p.

Informe sobre la cohesió social a Olot, Olot: Consorci d'Acció Social de la Garrotxa, 2023, 110 p.

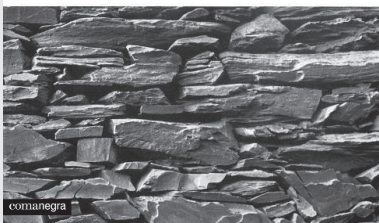
MURLÀ, Josep,
Cinquanta anys de la parròquia de Sant Josep Obrer, de la Canya (1968-2018), la Canya: Parròquia de Sant Josep Obrer, 2023, 112 p.

PRATS, Duaita,
La Model 2017. La presó barcelonesa en el seu final com a centre penitenciari, [Olot]: l'autora, 2023, 201 p.

PUJOL, Clàudia,
Els casos més impactants del forense Narcís Bardalet, Barcelona: Ara Llibres, 2023, 186 p. (Ara Llibres; 538)

SALA, Ramon; PUIGDEBALL, Narcís i MELCIÓ, Josep M.,
Josep Pla i les parets seques de Cadaqués, Barcelona: Comanegra, 2023, [72] p.
Reedició facsímil de l'original publicat a Olot el 1986 per Alzamora.

JOSEP PLA
per Ramon Sala i Canadell / Fotografies: Josep M. Melció i Ramon Sala
i LES PARETS SEQUES DE CADAQUÈS

SOLER, Tura,
Rigor mortis. Els casos del forense Narcís Bardalet, Barcelona: La Campana, 2023, 183 p. (Divulgació; 478)

TORRENT, Josep,
Eines de matar, Lleida: Pagès,
2023, 201 p. (Lo Marraco Negre; 33)

CONTES IL·LUSTRATS / NOVEL·LA GRÀFICA

CUADROS, Montserrat i BACH, Nina,
La llegenda de l'aigua de la vida, Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa, 2023, [40] p.

NOGUER, Rosa M.,
Va de bèsties. Haikús, [les Planes d'Hostoles]: l'autora, 2023, [56] p.

PANADÈS, Rosa i DURAN, Miquel,
Màgia a la Garrotxa, les Preses: els autors, 2023, [8] p.

PANADÈS, Rosa i DURAN, Miquel,
Els gegants de les Preses, gegants i amb història, les Preses: els autors, 2023, [8] p.

RUBIÓ, Judit; PÉREZ, Miquel i ALGUERÓ, Tavi,
Quina patacada!, Olot: Ajuntament d'Olot. Cultura i Educació-Fundació Educativa Cor de Maria, 2023, [16] p.

ARTICLES

BARTOLOMÉ, José Luis,
"Josep Pous i Pagès, traductor de teatre d'importació", *Revista de Girona*, núm. 340, setembre-octubre 2023, p. 42-47.

CANAL, Jordi,
"De Felipe V a Felipe VI: tres siglos en el trono", *La Aventura de la Historia*, núm. 297, 2023, p. 42-43.

CANAL, Jordi,
"La novela de España y el color del liberalismo", dins M. CHUST i I. FERNÁNDEZ (coord.), *Trienio. Un debate abierto, dos hemisferios conectados (1820-1824)*, Madrid: Sílex,

2023, p. 223-227.

CANAL, Jordi i RÚJULA, Pedro V.,
"La dinastía carlista: ¡Dios, Patria y Rey!", *La Aventura de la Historia*, núm. 297, 2023, p. 56-61.

CLARA, Josep,
"Els homes de Primo de Rivera a Girona", *Revista de Girona*, núm. 340, setembre-octubre 2023, p. 48-52.
Inclou dades biogràfiques de Pere Llosas Badia (Olot, 1870-1955).

MONTURIOL, Toni,
"Perpiñà, cartells i Pineda de Mar", dins *Josep Perpiñà. Cartells. Etapa de Pineda de Mar (1972-2023)*, Pineda de Mar: Ajuntament, 2023, p. 3-7.

PEREIRA, Sílvia,
"La asignatura de Justicia de Proximidad y una de sus perspectivas: la mediación", dins A. I. BLANCO (ed.), *Nuevas metodologías de enseñanza, aprendizaje en mediación y gestión de conflictos*, València: Tirant lo Blanch, 2023, p. 145-150.

PLANAGUMÀ-CLARÀ, Laura,
"Ta, ta, ta, que los gallos no cantan: música i intertextualitat en *contrafacta* austriacistes durant la guerra de Successió", *Scripta. Revista Internacional de Literatura i Cultura Medieval i Moderna*, núm. 21, 2023, p. 55-82.

RODRÍGUEZ, Marta,
"Dossier Clubs d'elit: El xou, un senyal identitari a la Garrotxa [Club de Patinatge Artístic Olot]", *Revista de Girona*, núm. 340, setembre-octubre 2023, p. 82-83.

TRESSERRAS, Joan,
"Record d'un excursionista: Josep M. Agustí i Prat", *Centre Excursionista d'Olot*, núm. 225, octubre 2023-gener 2024, p. 53-54.

DEL DINOU AL VINT-I-U / LA MEMÒRIA DELS TORDS

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Avui que la guerra araboisraeliana ha tornat a les capçaleres de tots els noticiaris, crec que és un bon moment per parlar de les profundes ferides socials que deixen les guerres i de la dificultat de refer la vida quotidiana quan la guerra s'acaba. Ho podem fer amb coneixement de causa perquè ho hem viscut, i ho vivim, en carn pròpia. Han passat més de 80 anys de la nostra guerra civil i encara queden ferides obertes, fosses per obrir, condemnes per derogar, exiliats per retornar i fets per aclarir. Deu ser que calen més de dues o tres generacions per poder afrontar amb serenitat les conseqüències de la guerra. Així ho fa pensar que, aquest estiu, els veïns de Tortellà hagin pogut commemorar els 150 anys de la crema del poble durant la tercera guerra carlina, en pau i tranquil·litat, sense enfrontaments, amb harmonia ciutadana. Hi deu ajudar també que les coses s'hagin fet bé, amb criteri i amb rigor.

A Tortellà, una comissió ciutadana, amb el suport de l'Ajuntament, ha recuperat l'antiga Festa de la Crema, una trobada de polítics republicans i de veïns damnificats que cada estiu recordaven que els carlins havien cremat el poble per obligar els liberals a rendir-se. Era un acte de partit que servia per poder-se plànyer del seu destí polític, criticar els adversaris i el mal govern i llepar-se conjuntament les ferides d'una derrota material i moral. La Comissió ha tingut l'encert de despolititzar l'antiga Festa de la Crema, incorporant-hi gairebé tots els elements necessaris per fer-la útil a la col·lectivitat. D'entrada, el sol fet de voler recordar que el poble va ser cremat durant una guerra civil és un bon inici per començar a superar el tràngol. Amagar, ignorar i no parlar dels fets conflictius, que és la teràpia que hem aplicat per superar la darrera dictadura, no és mai una bona solució. Per dolorós que sigui, va passar: 60 veïns varen perdre la casa i totes les seves pertinences. Una exposició en donava fe. I una excursió pels llocs dels fets i les rodalies els feia més propers i entenedors.

Un cop fixats els fets materials, calia mirar d'explicar-los en el seu context. Qui, què, com i per què va passar. Aquest sol ser el punt més delicat de les commemoracions perquè, sovint, l'interès de les parts i/o la memòria individual, familiar o col·lectiva tergiversen els fets, els connoten, els justifiquen i/o els criminalitzen. Per posar una mica de llum, la Comissió va convocar una jornada científica que va analitzar i documentar els fets i el context. El programa era ampli, divers i amè. I l'acte va ser molt concorregut. Hi havia interès per saber més coses de la crema, de Tortellà, dels carlins i dels republicans. Jo hi vaig aprendre que, tot i no disposar de documentació sobre lògies maçòniques, els veïns tenen localitzat el lloc on es trobaven els maçons i hi feien els seus rituals. Que els caps de família van organitzar de seguida una junta per ajudar els damnificats de la crema, però que van haver de desistir perquè el governador civil va voler controlar l'ajuda des de Girona. Què les dones de Tortellà, tot i tenir un paper destacat en la defensa del poble durant la crema, mai no han estat reconegudes com a protagonistes, sinó només recordades com a "dones de" o com a mares. Que si perdem les cançons populars, perdrem el record de la gent. Que la sardana era una dansa liberal, que no agradava als carlins. Que el pes de la bona literatura i les pel·lícules és imbatible i que, per tant, Marian Vayreda seguirà sent la principal font d'informació popular sobre les guerres carlines a casa nostra. Mal que em pesi.

Per acabar d'arrodonir la commemoració, la Comissió ha transformat l'antiga Festa de la Crema en un acte festiu, sense connotacions polítiques ni ideològiques. Una festa comunitària, organitzada per la societat civil, sense exclusions. La Festa de la Crema de Tortellà d'enguany ha estat un acte de memòria històrica, sense càrregues de culpabilitat, sense retrets, sense vencedors ni vençuts. Un acte de reconciliació.

ANIVERSARI / CENTENARI DEL CAFÈ SPORT, D'OLOT

El 27 de novembre de 1923, el cafeter Manuel Malvesí Busquets (Sant Jordi Desvalls, 1893-?) obria un establiment en els baixos del número 2 del passeig de Miquel Blay: el Cafè Sport. El nom escollit per Malvesí segurament responia a la seva afició per l'activitat física, ja que va ser president de l'Sport Ciclista Olotí i membre del Motor Club Olot.

El 1927, el propietari el va traspasar al matrimoni format per Florenci Vinaixa Mani (Ogassa, 1889-Olot, 1962) i Maria de Queralt Pujol Perarnau (Ogassa, 1890-Olot, 1980). Va ser la seu de nombroses entitats esportives: l'Olot Futbol Club (1935-1939), el Club Natació Olot (1964-1967), el Club Escacs Olot (1948-1956 i 1964-2007) i el Foment de Pesca Esportiva (1970-1985). Quan els arrendataris anteriors es van jubilar, el 1972, els clubs d'escacs i pesca es van

fer càrrec del cafè i la gestió va iniciar una nova etapa en mans de Joan Culebras Moya (Honrubia, 1940-Olot, 2020). Finalment, l'Sport va tancar el 2017.

LA NÒRIA DEL TEMPS, 10 / FESTA MAJOR

DOMÈNEC MOLI

[Escrit quan s'acosten d'una manera imparabile les Festes del Tura de la ciutat d'Olot de l'any 2021, any pandèmic, rar i trist, en el qual les limitacions han modificat la normalitat i tot fa pensar que només estem a l'inici de quelcom que no coneixem. Un moment o altre caldrà replantejar la vida.]

Les Festes que aquest faulista va conèixer, per allà als anys cinquanta, creaven uns moments de fantasia dins la vida quotidiana d'una ciutadania que depenia en gran mesura de la indústria. Fàbriques i més fàbriques. Les que estaven abocades a tenir un paper més influent en el futur de la ciutat eren les del sector tèxtil. Precisament, perquè en aquells anys encara no érem conscients que el seu futur tenia els dies comptats. Moltes coses canviarien en els anys següents en la vida ciutadana i en el complex entramat de la Festa Major. Cada any, l'Ajuntament d'Olot tenia la tasca de buscar entre uns personatges ben coneguts gent per ballar els gegants, els nans i els cavallets. No era una tasca gens fàcil: una vegada concretat el preu que cobrarien els qui havien de fer possible les actuacions de la faràndula, uns dies abans de les festes se solien plantar i, si no se'ls pagava més del que s'havia pactat, hi renunciaven. I no hi havia cap més solució que cedir. Després, la cosa aniria modificant-se de tal manera que, a partir de cert moment, formar part de la faràndula acabaria essent un privilegi somiat per la joventut de la ciutat. Ara mateix, hi ha una llarga llista

de pretendents que poden esperar fins a més de deu anys a ser convocats!

A la festa, després dels anys quaranta i cinquanta (*Saludo a Franco, X año de la Victoria*), es va anar retallant dràsticament la presència dels actes de tipus religiós i folklòric per acostar-se cada vegada més a un model que podríem anomenar *santferminenc*. Una generació d'amics de les curses de braus, assidus a les festes de la ciutat dels correbous, aconseguiren fer una rèplica a un nivell molt limitat d'aquelles diades sorolloses que es viuen a Pamplona. Aviat el seny s'imposarà i la pressió popular acabarà amb les curses de braus i amb els correbous, per sort per als pobres animals, que no es mereixen l'escarni (i la mort) a què són exposats per al gaudi d'uns quants "amics de les tradicions". (Més remota i divertida seria recuperar la de posar els cristians dins del circ amb els lleons. És una idea, per si pot interessar als amics de la sang.) Ens han quedat les barraques de begudes i menjar que s'instal·len al Firal, que són una bona idea encara que dispensin *calimotxo*. Les festes són un clar motiu cultural per portar obres de teatre, concerts de música... i tota una moguda que només la maleïda pandèmia del coronavirus ha aconseguit distorsionar en els darrers anys. La d'enguany, si res no ho impedeix, serà una festa després de dos anys. La gent està cansada de prohibicions –prohibir sempre és el més fàcil– i de restar estabulada.

ELS NOMS DE LA TERRA / ANDREA FILIAL

XAVIER PUIGVERT I GURT

Quan el 15 de maig de 1974 el Ple de l'Ajuntament d'Olot va aprovar els primers noms de carrer pensats per a la nova urbanització del Mas Baix, més d'un ciutadà va quedar sorprès. Entre el septet de veus escollides, n'hi havia una de dissonant, allunyada del to dominant que es volia per al nomenclàtor masbaixenc (si em permeteu el neogentilici). I és que la llista *Arquet, Andrea, Rampí, Xaboc, Magall, Lligador i Brida* comprenia una insospitada eina de pagès, de tall grec i acabat femení, mai usada pels indígenes. Però ningú no va qüestionar la tria.

Quan una vintena d'anys després uns comissionats van voler esbrinar de quin camp sortia aquell presumpte estri, la sorpresa encara va ser més gran. *Andrea* era senzillament el nom de la mare del promotor de la urbanització, a qui els regidors havien convidat –així ens ho van explicar anys després– a incorporar el cognom de la seva família als noms de la terra urbanitzada. La gestió no va deixar cap rastre documental, només un vague record familiar que l'embolic tenia a veure amb la voluntat del propietari dels terrenys, Marc de Roca Valero, de recordar la seva mare Andrea Valero Yagüe (Requena, 1880–Barcelona, 1939), en un entranyable gest d'amor filial. Respectuosos amb

la intenció, els responsables de revisar el nomenclàtor viari per corregir imprecisions i tancar atzagaiades van proposar completar el nom oficial com a *carrer d'Andrea Valero*. Era només un pegat que, probablement, no tapava del tot el despropòsit, però si més no el posava en concordança amb la normativa de plaques en homenatge a personatges locals. Ara bé, podem considerar l'homenatjada un *personatge local*?

Actualment, el reglament del nomenclàtor municipal olotí diu molt clarament que cal incorporar-hi noms de personatges rellevants, amb prioritat per als qui hagin destacat en l'àmbit cultural, polític, educatiu, esportiu, etc, a Olot o a Catalunya. I s'hi recalca que es vol impulsar la presència de personatges femenins que s'ajustin a aquest criteri. El cas de la senyora Andrea ens assenyala que no sempre ha sigut així, i que ara en paguem les conseqüències amb plaques enigmàtiques dedicades a ciutadans que, simplement, saludaven sempre, tenien un bon *swing* o compostaven a casa. Evidentment, hem de lloar qui destaca per un mèrit social, esportiu o sostenible, però no crec que amb això n'hi hagi prou per honorar-lo a la via pública. L'aportació del bon jan hauria de poder ser qualificada de rellevant a seques, sense filies.

APUNTS I REPUNTS NATURALS / MORT AL FLUVIÀ

EMILI BASSOLS I ISAMAT

L'absència de precipitacions d'aquests darrers mesos ha provocat que el riu Fluvià, al seu pas per Olot, presenti un aspecte realment lamentable. La manca de cabal circulat perquè la capçalera ja no subministra aigua; l'aigua estancada, retinguda per les rescloses, que presenta una elevada concentració de nutrients per les periòdiques glopades que surten dels sobreeixidors del col·lector; l'existència d'un sediment ple de matèria orgànica en descomposició i unes temperatures ambientals elevades i persistents, constitueixen la combinació perfecta perquè l'oxigen dissolt a l'aigua s'esgoti ràpidament. En aquestes condicions és quan apareixen zones anòxiques on proliferen bacteris anaerobis com el *Clostridium botulinum*. Una de les característiques d'aquest bacteri és que fabrica una toxina molt potent, mortal en concentracions molt baixes, que pot provocar una afecció greu als animals que inconscientment la ingereixen.

Això és el que ha passat aquest estiu al Fluvià, que l'elevada presència de la toxina produïda pel *Clostridium* ha conduït desenes d'ànecs collverd (*Anas platyrhynchos*) a la mort. A partir d'una alerta ciutadana –sempre convé que hi hagi persones atentes que informin del que passa al riu–, personal de la Brigada municipal d'Olot i membres del Cos d'Agents Rurals van recollir els primers ànecs morts el 27 de juliol. Uns quants van ser traslladats al Laboratori de Sanitat Animal del Centre de Recuperació de Fauna de Torreferrussa, a Santa Perpètua de Mogoda, per fer-los la necròpsia i determinar la causa de la mort. El 14 d'agost, un cop fetes les anàlisis corresponents, els tècnics signaven l'informe que confirmava que els ànecs havien mort per botulisme aviar. Per aquelles mateixes dates també hi va haver un cas de botulisme al Delta del Llobregat si bé, allà, els animals afectats van ser gavians argentats (*Larus michaellis*). El cas de botulisme d'aquest estiu no s'ha limitat al curs del riu Fluvià.

També han aparegut ànecs collverd morts als recs de la Moixina i als estanys de Jordà (Santa Pau). El cas de la Moixina és més sorprenent perquè semblaria que les aigües corrents i de flux permanent dels recs no haurien de propiciar un brot de botulisme, però la proximitat dels dos indrets fa pensar en la possibilitat que els animals trobats morts a la Moixina haguessin visitat abans el riu Fluvià.

La forma més habitual de dispersió del botulisme és a partir dels invertebrats, especialment mosques necròfages que s'alimenten dels cadàvers de les aus en estat de descomposició i actuen de vectors cap a les aus que se les mengen. D'aquesta manera es va dispersant el brot fins que les condicions ambientals deixen de ser favorables al bacteri. Per això, per aturar la propagació és molt important retirar els cadàvers tan aviat com sigui possible. Les aus aquàtiques són les espècies més perjudicades pels brots de botulisme perquè són les que més remenen els sediments. Els animals intoxicats pateixen una paràlisi flàccida que els impedeix moure's i mantenir el coll dret, de manera que sovint moren per ofegament.

Per entendre la magnitud del que estem parlant, cal apuntar que els aiguamolls de l'Empordà han patit diversos brots de botulisme aviar. Els més importants van ser els dels anys 1998 i 1999, i van afectar 945 i 698 ocells, respectivament. També altres conques fluvials de Catalunya, com la del Ter i la del Besòs, han tingut episodis similars. En canvi, fins allà on he estat capaç d'esbrinar, el d'aquest estiu ha estat el primer cas que s'ha produït a la comarca de la Garrotxa i pronostico (voldria equivocar-me) que no serà l'últim. Els brots de botulisme no es poden evitar perquè hi incideixen múltiples factors, com ja hem vist, però sí que es poden gestionar els espais fluvials i les zones humides de manera que es redueixi el risc que es produeixin nous episodis.

En un escenari de canvi climàtic, que apunta a condicions favorables per a l'aparició de nous brots, l'objectiu principal hauria de ser mantenir un cabal circulat continu en els rius, afavorir les zones de corrent per oxigenar l'aigua i tenir unes zones humides amb una renovació constant d'aigua. En definitiva, treballar per una gestió integral de l'aigua que tingui com a reptes assolir el bon estat de conservació dels sistemes aquàtics terrestres: basses i rius. Quasi res!

JOSEP M. MUÑOZ

Des que, ara fa quaranta anys, l'historiador i editor francès Pierre Nora va encunyar el terme de "llocs de memòria", la qüestió de la memòria històrica s'ha anat obrint pas com un dels temes centrals de la contemporaneïtat. Aquesta onada memorialística, accentuada en els últims quinze anys (a Catalunya i Espanya, les primeres lleis de memòria històrica són del 2007), ha anat acompanyada de l'eclosió de la identitat, que és també un altre dels grans fenòmens del nostre temps. Memòria i identitat han confluït en la reivindicació d'atorgar presència i visibilitat a sectors socials que han estat històricament "invisibilitzats" (un terme que em sembla discutible, però aquesta és una qüestió que supera l'àmbit d'aquest article) com són les dones, els afroamericans, les persones amb identitat de gènere i d'orientació sexual distinta, les persones de pobles originaris, les cultures colonitzades i un llarg etcètera.

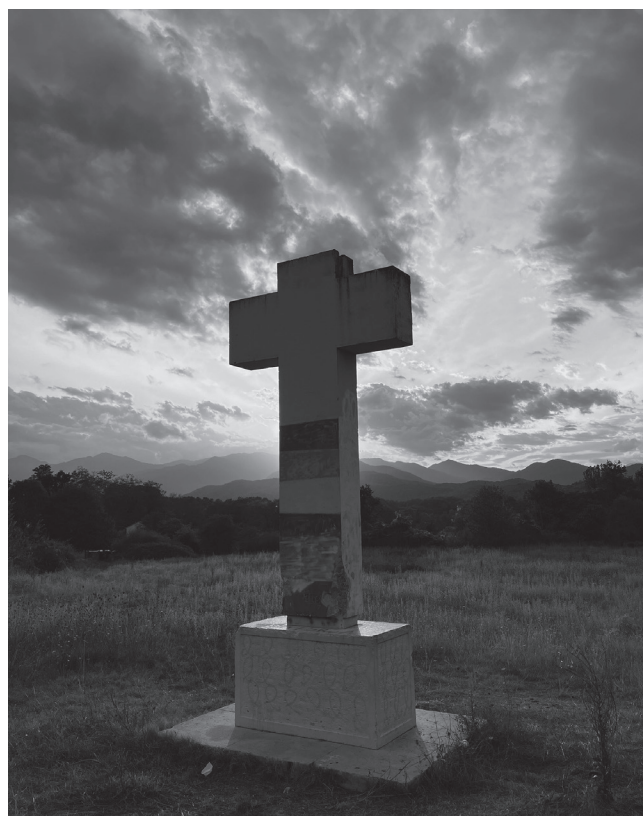
Tot plegat ha portat un capgirament en les nostres idees comunament acceptades sobre què i qui cal commemorar. Però també ha posat en qüestió qui o què és mereixedor de ser recordat: després d'haver vist com s'enderrocaven o s'arraconaven les estàtues de Lenin a la fi de l'imperi soviètic, ara hem vist com es retiraven de l'espai públic monuments que s'havien erigit en honor de persones que avui considerem, de forma més o menys general, que no són mereixedores d'un tal reconeixement, perquè han deixat de ser "memorables". (El diccionari defineix així *monument*: "Obra edificada per perpetuar el record d'una persona o d'una cosa memorables.") A Barcelona, hem tingut l'exemple recent de la retirada, el 2018, de l'estàtua del navilier Antonio López y López, primer marquès de Comillas, enriquit a Cuba, entre altres activitats lucratives, amb el tràfic d'esclaus. La plaça on ara només resta, solitari, el pedestal ha estat rebatejada amb el nom d'Idrissa Diallo, un migrant guineà mort a Barcelona el 2012 després d'haver estat internat en un Centre d'Internament d'Estrangers.

Quan arribem a la memòria de la Guerra Civil, la qüestió esdevé més delicada i complexa. A Olot n'hi ha un bon exemple: la creu del Triai, erigida el 1940, com saben els lectors d'*El Cartipàs*, en record i homenatge a onze olotins assassinats en aquell indret la matinada del 31 d'octubre del 1936, en un acte injustificable de revenja comès en el solc de l'anomenada "violència revolucionària" que va seguir al cop d'estat militar del 18 de juliol. El regidor olotí Joan de Garganta, d'Acció Catalana, va qualificar aleshores els fets com "actes de terrorisme" i "contrarevolucionaris", i va afirmar que "no tenen explicació possible". No tothom va tenir la mateixa valentia de denunciar-ho. Acabada la guerra, al prat del Triai s'hi va alçar una creu de cinc metres d'alt, amb l'escut de la Falange i una inscripció que deia: "A la memoria de los mártires asesinados en este lugar los días 29 y 31 de octubre de 1936 por las hordas rojas marxistas"; escut i inscripció

que no van ser retirats fins al 2013, per part de l'Ajuntament, que hi va posar un plafó explicatiu.

Però aquesta contextualització no ha pogut evitar les connotacions franquistes que té, inevitablement, la creu del Triai. Així, després que comencessin a proliferar els llaços grocs en solidaritat amb els represaliats de l'octubre del 2017, un dia va aparèixer pintada amb una bandera espanyola a la base. Posteriorment, damunt la creu escrostonada i malmesa, s'hi ha pintat una bandera amb els colors de l'arc iris, símbol de l'orgull LGBT. Avui tot té un aire de deixadesa, i no sembla que el debat sobre el futur de la creu, si és que existeix, hagi estat ben tancat. El problema de monuments com aquest és si són realment susceptibles de ser transformats en allò que proposava Sigrid Werning, en aquestes mateixes pàgines, l'any 2010: la manera que tenim els demòcrates de "mostrar el nostre respecte a les persones que van perdre la vida per mans assassines".

Procedim per elevació: només un bàndol, el dels vencedors, va poder honorar la memòria dels *seus* "màrtirs", exalçada pel règim nacionalcatòlic, que va culminar en l'obscuritat franquista del Valle de los Caídos. En arribar la democràcia, es va preferir, col·lectivament, girar full i no tocar res. La qüestió, que faig extensiva al Triai, és si és possible, com pretén la llei aprovada l'any passat, que l'indret que ara torna a dir-se Valle de Cuelgamuros esdevingui un lloc de "reconeixement, commemoració, record i homenatge a totes les víctimes". Sento decebre el lector que ha arribat fins aquí, però no tinc una resposta clara al respecte.

J.M.M.

JOAN TRESSERRAS

ACGAN. Foto: Leonci Quera Tisner

La memòria personal, per als qui la tenim de llarga durada, és com un calaix de sastre, i el fet d'haver-la d'esprémer per descriure un fet o un personatge que pogué tenir interès em porta avui a recordar Leonci Quera Tisner (Olot, 1927–Pina de Ebro, Saragossa, 1964), un inquiet i polifacètic artista de qui el proper any es complirà el seixantè aniversari de la prematura, i en mala hora, mort. Tenia 37 anys.

Vaig conèixer en Leonci l'any 1951, just acabats els seus estudis a l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Jordi, de Barcelona, on obtingué el títol de professor de dibuix. Just fou l'any que jo iniciava els meus estudis per ingressar a l'Escola d'Arquitectura, on el dibuix artístic era determinant. La casualitat d'una relació en comú ens posà en contacte i, malgrat que a Barcelona hi havia escoles de dibuix amb l'únic objectiu d'aconseguir un *apte* per ingressar a l'Escola d'Arquitectura, vaig preferir aventurar-me en el seu novell mestratge. El resultat fou positiu. Valorava la teoria sobre la pràctica. No puc presumir de ser el seu millor deixeble, perquè vaig ser l'únic.

En Leonci tenia un pis llogat a Barcelona que li servia d'estudi i habitatge i, contra el que es pugui pensar, no era el clàssic estatge d'artista desordenat i bohemí que es podria intuir. El pis es trobava sota la paciència i la protecció de les sovintejadades visites de la seva germana Lolita, més gran que ell i

que fou el seu àngel de la guarda. No el va desemparar mai, sempre li va donar suport en tots els moments de la seva complicada trajectòria artística, i fou el seu puntal en els moments de crisi (que també n'hi va haver). Fou un àngel que tocava de peus a terra, i això que la seva gran habilitat foren uns magnífics bibelots amb formes de dimoniets, de bon èxit comercial.

És obvi que no puc descriure en aquesta pàgina tota la variada i aparentment contradictòria trajectòria artística d'en Leonci. Persones enteses ja ho han fet. Però sí que voldria deixar constància d'uns trets de la seva personalitat que crec que influïren en la seva producció artística. D'entrada, cal dir que tenia unes aptituds innates, refermades per la pràctica, i uns coneixements teòrics que li haurien permès arribar a un còmode primer nivell de professionalitat dins de l'art convencional, tant en el dibuix com en la pintura i en l'escultura. Però les seves inquietuds no anaven per aquest camí. Per a ell, per principi, l'art havia de ser creatiu i l'esforç de l'artista havia de ser cercar la manera d'expressar-lo. Que el resultat fos més o menys copsat per un futur espectador no era el seu

objectiu. L'objectiu era que l'obra fos un acte creatiu i qualsevol condescendència espúria era una mena de traïció a aquesta finalitat. Era un místic de l'art. I allò que sempre vaig admirar d'en Leonci fou l'honradesa amb el seu propi pensament.

Durant el temps de la nostra relació docent, en Leonci va rebre un encàrrec professional important. Li encomanaren una pintura mural de quasi 60 m² a la cripta de l'església parroquial de Sant Joan de Vilassar de Mar, en la qual havia de representar les imatges de 67 màrtirs. Per a ell fou un treball dur, no exempt de problemes tècnics com ara el grau d'humitat de la paret suport del mural, que l'obligà a moltes proves del tipus de pintura. Una altra tasca, aquesta més amable, fou que per no repetir models dels físics dels màrtirs –n'hi havia de gènere i edats molt diferents– es dedicà a buscar voluntaris per fer de models en el seu entorn. Quan m'ho proposà, evidentment no m'hi vaig negar. No he tingut mai l'ocasió de veure'm. I no perquè dubti dels dots de dibuixant d'en Leonci, però crec que no m'hi reconeixeria. Encara que només fos per allò que es diu que l'hàbit no fa el monjo.

LEONCI QUERA TISNER. EXPOSICIÓN JORDISUR (1964)